

ÇOCUKLARDA SORUMLULUK DUYGUSU

ÇOCUKLARDA SORUMLULUK DUYGUSU

Çocuk okula başlayana kadar, anne ve babalar birçok sorunla karşılaşmışlardır. Sonra çocuk okula başlamıştır ama sorunlar bitmemiş aksine tekrar başlamıştır, sorumlulukları okulla beraber artmıştır. Hemen hemen her anne; eve geldiğinde üstünü başını olması gereken yerde çıkartıp,

olması gereken yere asan, çantasını olduğu yere bırakmayan, biraz dinlendikten sonra ödevlerini yapan bir çocuk hayal eder. Çocuk okula başladıktan sonra da; anne bu hayalini gerçekleştirmek için çocuğunu bu kalıba sokmaya çalışır. Ve maalesef çocukların çoğu bu kalıba girmek istemezler.

Bu durumda da anne sürekli hadi diyen, yapılması gerekenleri hatırlatan bir amir konumuna; çocuk da tamam diyen ama harekete geçmeyen, oyalanan, kaytarmak için planlar yapan bir çocuk haline dönüşür. Bu; pek karamsar bir tablo olarak görünse de çoğu anne için hiç de yabancı olmayan bir durumdur.

Bu dönemde en büyük sorunlardan biri de çocuğun ödevlerini yaparken sıkılması ve ders çalışmamasıdır. Bu çocuklar için normal karşılanırsa da, anne ve babalar için büyük bir sorundur. Çünkü çocuğun başarısız olması anne ve babalar için çocuğun istenilen yere gelememesi korkunç bir durumdur. Bu durum birçok ailenin yaşadığı bir sorundur. Çocuğun derslerine olan ilgisizliği, çocuğun motive olamaması önemli bir problemdir, anne ve baba içinde endişe verici bir durumdur. Ama bunun sebebini anne ve baba çocukta değil, kendinde aramalıdır.

Çocuğunuz evdeki ve okuldaki sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanıyorsa bilinçli bir ebeveyn iki şeye bakmalıdır:

1. Aşırı Koruyucu Anne-Baba Tutumu: Birincisi, 0-6 yaşında bu çocuğun ne oranda sorumluluk aldığı daha da önemlisi bu çocuğa ne kadar sorumluluk verildiğidir. Öncesinde çocuğa bazı yükümlülükler verilmediyse ebeveynin biraz daha sabırlı olması gerekecektir. Aşırı istenilen, geç kavuşulan, tek çocuk, ilk çocuk, tek erkek veya kız çocuk, en küçük çocuk, geniş bir sülalenin tek erkek çocuğu gibi çocuklar genellikle abartılmış sevginin odak noktası olurlar. El bebek gül bebek büyütülürler. Kucaktan yere indirilmezler. Anne-babanın çocuğa karşı aşırı koruyucu tutumu, çocuğun o yaşta alması gereken sorumluluğu da alamamasına neden olur, çocuğun bağımsız bir birey olmasını engeller. Onlara göre çocuk hep küçüktür, hep yapamaz. Yemeği yedirilir, ayakkabısı giydirilir. Acıktığına, üşüdüğüne, uykusu geldiğine hep annesi karar verir. Okula giderken çantası taşınır, ödevini unutur anne yetiştirir.

Küçük yaştan itibaren kendi sorumluluklarını aşama aşama öğrenmediği için şu andaki sorumluluğunu taşıyacak donanıma sahip değildir. Yeterince olgunlaşmadığı için birden bire yüklenen görevler ağır gelir. Yapmayı reddetmese bile beceremez. Çünkü yıllardır onun adına alınan kararlar, yürütülen sorumluluklar yüzünden beceriksizleşmiştir. Gereğinden fazla korumak, onu sorunları ile baş başa bırakmamak, gelişimini engellemiş, yarar yerine zarar vermiştir. Örneğin, 4 yaşındaki bir çocuk pijama altını çıkartabilir, çıkartmalıdır da. Ama ebeveyn buna müsaade etmez ve "özverili" davranıp kendisi giydirmeye çalışırsa çocuğa bilmeden bir şeyleri "öğretmemiş" olur ve bir sonraki 5 yaşın öğrenilecekler listesine kıyafet çıkartmak da eklenir. 4 yaşta pijamasını çıkarmayan çocuğun, 5 yaşında artık tamamen pijama giyme çıkarma sorumluluğunu alması beklenemez. 6 yaşında olup halen anne babasıyla uyuyan, ağzına yemek verilen, tuvalet temizliği yapılan bir çocuğun okul ödevlerini kendi sorumluluğu olarak kabul etmesi beklenemez.

0-6 yaş çocuğu haz çocuğudur, canı nasıl isterse öyle yapsın, öyle olsun ister. 7 yaş öncesinde kendisine sınır konmayan, her dediği yapılan bir çocuğun, okul sorumluluklarını beklenen düzeyde üstlenmesi çok zordur. Doğru olan; çocuğa özellikle 4 yaş sonrasında yavaş yavaş sabrın, beklemenin öğretilmesi, çocuğun her istediğinin her zaman olamayacağı gerçeği ile yüzleştirilmesi, istemese bile yapması gereken şeylerin olduğu gerçeğinin öğretilmesi gerekir.

2. Mükemmeliyetçi - Aşırı Kuralcı Anne-Baba Tutumu: İkincisi, kendi beklentileri ile çocuğunun özellikleri, ilgileri, yaşı arasında bir uçurum olup olmadığıdır. Bazı anne babaların 1. Sınıf çocuğundan hiç yamuk yazmamasını, hiç sıkılmamasını, elinin hiç ağrımasını beklediklerini görüyoruz. Bu noktalarda ebeveynin gerçekçi beklentilere sahip olması çok önemlidir, bu aşamadaki mükemmeliyetçilik her iki tarafa da zarar verir. Anne-babaların hataya izin vermeyen, hep mükemmeli bekleyen tutumları çocuklar üzerinde ciddi bir kaygı yaratmaktadır. Çocuklar yanlış yapma kaygısıyla birçok şeyi denemekten çekinmekte bu da uyum sorunlarına neden olabilmektedir. Benlik algısını da olumsuz yönde etkilemekte "başarısızım", "yeterince iyi değilim" algısının gelişmesine neden olabilmektedir. Düşük benlik saygısı olan bir çocuk,

- Görevden, denemeden kaçır. Bu tepki başarısızlık kaygısı ve güçsüzlük belirtisidir.
- Ödeve başladıktan kısa bir süre sonra bırakır. En ufak bir hayal kırıklığında yaptığı işten vazgeçer.

- Başarısız olacağına inandığında yalan söyler.
- Başkalarını suçlayarak veya dış etkenleri ileri sürerek mazeretler bulur.
- Sosyal olarak geri çekilir, arkadaşlarıyla olan ilişkisini kaybeder veya azaltır.

NELER YAPILABİLİR?

1. Çocuğun sorumluluklarının yerine getirememesinde ailenin tutumu ve davranışları da çok önemlidir. Aşırı koruyucu, kuralcı, mükemmeliyetçi yaklaşımlar çocuğun bağımsız bir birey olmasını engeller, özgüvenini azaltır. Başarısızlık korkusu, kendini ispatlayamama, verilen görevi yapamama ve en önemlisi karamsarlık duygusu yaşamasına neden olur. Çocuk "ben bunu anlamıyorum, zaten yapamayacaktım, ben başarısızım" gibi karamsarlık cümleleri kurduğu an ders çalışma isteği azalır.

2. Sorumluluk yaşamın ilk yıllarından itibaren kazanılan ve küçük adımlarla geliştirilen bir beceridir. Çocuklar, nasıl yüzmeyi tepetaklak suya atlayarak öğrenemezlerse, sorumluluklarını yerine getirmeyi de birden öğrenemezler. Bu yüzden ufak ufak başlamalı, sorumluluklar yavaş yavaş arttırılmalı ve çocuğun bu sorumlulukları üstlenmesinin ne kadar güzel sonuçları olduğunu görmesi sağlanmalıdır.

3. Çocuğunuza yaşına uygun sorumluluklar verin. Hazır ve yapabilir olduklarında çocuklara yeni sorumlulukların öğretilmesi gerekir. İki yaşında bir çocuk yatağını toplayamaz, kendi kendine giyinemez ama beş yaşında bu talep edilmelidir.

4. Çocuğa rastgele ve sınırsızca oyuncaklar, elbiseler ve hediyeler almak, rastgele harçlık vermekten kaçınmak gerekir. Her istediğini almak sorumsuzluğa iter.

5. Çocuğunuza gün boyunca nelerden sorumlu olduğunu açık bir dille anlatın. Sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini izleyin. Bu iş bir alışkanlık oluncaya kadar yardım etmek için zaman ayırın. Çocuk bunu yardımsız ve talimatsız yapar hale geldiğinde övün, tekrar tekrar övün.

6. Kararlı, tutarlı olun. Çocuğa bir sorumluluk kazandırmak sabır isteyen yorucu bir uğraştır. O günkü durumunuza göre davranır, kararlılığınızı koruyamazsanız, çocuk hangi duruma göre davranacağını bilemez. Tutarlı, kararlı, gerçekçi olduğunuzda çocuk konunun önemini kavrar.

7. Olumlu geri bildirimler verin. Her yeni davranışın öğrenilmesi ve tekrar edilmesi (böylece de pekişip alışkanlık haline gelmesi) için olumlu geri bildirim ihtiyacı vardır. Anne-babanın ilgi ve onayı istenilen davranışların öğrenilmesinde anahtardır. Çocuklar her zaman olumlu ilgiden destek almazlar bazen anne-babanın kızdığı onaylamadığı bir davranışı yaparak, olumsuz ilgi olarak istemeyen bir davranışı sergilerler. Çocuklara ne yapmamalarını değil de, ne yapmaları gerektiğini söylemek burada önem kazanır. Olumsuzdan gitmek olumsuz davranışı istemeden pekiştirmeye neden olabilir. Olumlu davranışa odaklanmak, olumlu davranışla ilgili geri bildirimler vermek istenilen davranışı geliştirmenin en etkili yoludur. Eğer çocuğunuza kalemini yere attığında kızmak yerine ödevini yaparken ilgi gösterirseniz istenilen davranışa ilgi göstermiş olursunuz. Bu tabii ki olumsuz davranışa izin vermek anlamına gelmemelidir. Sadece gelişmesini istediğimiz davranışı desteklemeniz, pekiştirmeniz gereklidir.

8. Çocuklara sorumlulukları öğretirken motivasyonu unutmamak gerekir. Yapması keyifli olan, sonucunda güzel ve övünülecek bir durum yaratan davranışlar ile ilgili sorumlulukları kazandırmak daha kolay olacaktır. Örneğin masayı kurmaya yardım etmek, masayı temizlemeye ve kaldırmaya yardım etmekten daha eğlencelidir.

9. İşleri basamaklandırın. Çocuğunuza öğretmek istediğiniz davranış ne olursa olsun mümkün olan en basit basamaktan başlayın. Bir yetişkin bile dağınık bir odaya girdiğinde nereden başlayacağını bilemeyip umutsuzluğa düşebilir. Eğer çocuğunuzun odasını toplamasını istiyorsanız öncelikle işleri basamaklandırın. Birinci basamak oyuncakları kutularına yerleştirmek, ikinci basamak kirli ve temiz çamaşırları ayırmak, kirlileri kirli sepetine, temizleri ait oldukları yerlere yerleştirmek olabilir.

10. Seçme hakkı verin. Çocukların kendi hayatları üzerinde söz sahibi olmalarını sağlarsanız verdikleri kararlar ile ilgili sorumluluk almalarına ve kendilerine olan güvenlerinin gelişmesine yardım edersiniz. Kendileri için uygun olanı seçme becerisini kazanmaları önemlidir. Ayrıca

alternatifler arasında seçme şansları olduğunda alınan kararı benimseyip uygulama olasılıkları daha fazladır. Süt içmek istemeyen bir çocuğa kırmızı kulplu bardakta mı, yoksa sarı bardakta mı süt içmek istersin dediğimizde, çocuk bunlardan birini seçecektir.